

Notitie vrijstelling ex art. 5 sub b Leerplichtwet

Juridisch kader

Art. 5 sub b Leerplichtwet:

De in artikel 2, eerste lid, bedoelde personen zijn vrijgesteld van de verplichting om te zorgen, dat een jongere als leerling van een school onderscheidenlijk als vavo-student of mbo-student van een instelling staat ingeschreven, zolang

b. zij tegen de richting van het onderwijs op alle binnen redelijke afstand van de woning - of, indien zij geen vaste verblijfplaats hebben, op alle binnen Nederland - gelegen scholen onderscheidenlijk instellingen waarop de jongere geplaatst zou kunnen worden, overwegende bedenkingen hebben;

Art. 6 Leerplichtwet

1 De in artikel 2, eerste lid, bedoelde personen kunnen zich slechts beroepen op vrijstelling, indien zij aan burgemeester en wethouders van de gemeente waar de jongere als ingezetene met een adres in de basisregistratie personen is ingeschreven, hebben kennis gegeven van:

a. de gegevens van de jongere betreffende:

1°. het persoonsgebonden nummer;

2°. de naam, de geboortedatum, het geslacht, het adres en de woonplaats, de postcode van de woonplaats; en

3°. of eerder een beroep op vrijstelling van de leerplicht is gedaan.

b. op welke grond zij een beroep op vrijstelling menen te mogen maken.

2 Deze kennisgeving moet worden ingediend:

a. ten minste een maand voordat de jongere leerplichtig wordt, indien zij betrekking heeft op de aanvang van de leerplicht, en

b. zolang nadien aanspraak op vrijstelling wordt gemaakt, elk jaar opnieuw voor 1 juli.

Art. 8 Leerplichtwet

1 Een beroep op vrijstelling op grond van artikel 5 onder b kan slechts worden gedaan, indien de kennisgeving de verklaring bevat, dat tegen de richting van het onderwijs op alle binnen redelijke afstand van de woning - of, bij het ontbreken van een vaste verblijfplaats, op alle binnen Nederland - gelegen scholen onderscheidenlijk instellingen waarop de jongere geplaatst zou kunnen worden, overwegende bedenkingen bestaan.

2 Deze verklaring is niet geldig, indien de jongere in het jaar, voorafgaande aan de dagtekening van de kennisgeving, geplaatst is geweest op een school onderscheidenlijk een instelling van de richting waartegen bedenkingen worden geuit.

Ten aanzien van de **redelijke afstand**, kon ik geen regelgeving vinden.

Op internet vond ik het volgende, dit wordt doorgaans gehanteerd:

*Wat een redelijke afstand is, hangt af van de reisduur en van de leeftijd van het kind. Doorgaans wordt uitgegaan van **6 km als redelijke afstand tot een basisschool** (dat is de afstand waarop je nog geen beroep kunt doen op bekostiging leerlingenvervoer naar de school van de eigen richting), en **20 km voor het voortgezet onderwijs**.*

Deze afstanden gelden voor de kortste, begaanbare weg van huis naar de dichtstbijzijnde school van de gewenste richting, die het kind passend onderwijs kan geven en bereid is het kind als leerling aan te nemen. Tegen de richtingen van scholen buiten deze afstand hoeven géén bezwaren te worden gemaakt.¹

---

¹ <https://www.thuisonderwijs.nl/wettelijk/5onderb/>

MAS²

Artikel 5 sub b Lpw 1969

Als ouders een beroep doen op de vrijstellingsgrond als bedoeld in art 5 onder b Lpw 1969 dienen zij dit te doen door middel van een kennisgeving, die een verklaring bevat waaruit de overwegende bedenkingen blijken tegen de richting van het onderwijs op alle binnen redelijke afstand van de woning gelegen scholen (art. 8 lid 1 Lpw 1969).

Volgens de wet mag het kind het jaar voorafgaande aan de kennisgeving niet geplaatst zijn geweest op een school waartegen bedenkingen worden geuit (art 8 lid 2 Lpw 1969).

De leerplichtambtenaar stelt vast of de kennisgeving aan de eisen van de wet voldoet. Als dat zo is ontstaat van rechtswege de vrijstelling. Als niet aan de eisen van de wet wordt voldaan, moet het kind worden ingeschreven op een school. Gebeurt dat niet dan is er sprake van absoluut verzuim dat kan leiden tot rechtsvervolging. De leerplichtambtenaar legt bij twijfel of voornemen tot opmaken proces-verbaal de zaak tijdig voor aan het OM.

In een uitspraak van de HR d.d. 6 juli 2010 (LJN BL 6719) wordt overwogen dat de strafzaak als volgt dient te worden beoordeeld:

“Tot de inwerkingtreding van de wet van 11 april 2001, Stb. 207 (Aanpassing onderwijswetgeving aan derde tranche Awb) voorzag art. 5, aanhef en onder b, Lpw - kort gezegd - in vrijstelling van de inschrijvingsverplichting in geval van overwegend bezwaar tegen de richting van het onderwijs op alle binnen redelijke afstand van de woning gelegen scholen onderscheidenlijk instellingen waarop de jongere geplaatst zou kunnen worden. Bij genoemde wet is de uitdrukking “overwegend bezwaar” slechts om redactionele redenen gewijzigd in “overwegende bedenkingen”. Dat betekent dat de op basis van eerstgenoemd begrip gevormde jurisprudentie na die wetwijziging als volgt moet worden begrepen:

- (i) indien een beroep is gedaan op de vrijstellingsgrond als bedoeld in art. 5, aanhef en onder b, Lpw dient de rechter te onderzoeken of de bedenkingen de richting van het onderwijs betreffen; blijkens de wetsgeschiedenis heeft de wetgever niet gewild dat de rechter het gewicht van de bedenkingen beoordeelt (vgl. HR 19 februari 1980, NJ 1980, 190);
- (ii) onder overwegende bedenkingen tegen de richting van het onderwijs als bedoeld in art. 5, aanhef en onder b, Lpw zijn niet begrepen bedenkingen tegen de soort van het onderwijs, tegen de leerplicht als zodanig of tegen de wettelijke inrichting van het onderwijs (vgl. HR 3 oktober 2000, LJN ZD1985, NJ 2000, 703);
- (iii) degene die zich op de vrijstelling beroept, dient - gelet op het voorgaande - duidelijk aan te geven welke zijn bedenkingen zijn tegen het onderwijs op de scholen of instellingen die zich binnen redelijke afstand van zijn woning bevinden en waarop de jongere geplaatst zou kunnen worden, opdat de rechter kan beoordelen of die bedenkingen de richting van het op die scholen of instellingen gegeven onderwijs betreffen (vgl. HR 11 februari 2003, LJN AF0453).

Blijkens de geschiedenis van de totstandkoming van art. 5, aanhef en onder b, Lpw is de daarin opgenomen vrijstellingsgrond in het leven geroepen met het oog op de eerbiediging van ernstige gemoedsbezwaren (Kamerstukken II 1897-1898, 160, nr. 3, p. 4). Mede gelet hierop geeft het oordeel van het Hof dat onder het begrip richting als bedoeld in art. 5, aanhef en onder b, Lpw moet worden verstaan “een fundamentele oriëntatie, ontleend aan een welbepaalde godsdienstige overtuiging of levensbeschouwing”, niet blijk van een onjuiste rechtsopvatting.

Zeker zo belangrijk is wat niet als ‘richting’ wordt aangemerkt: ‘de soort van het onderwijs, bezwaren tegen de leerplicht en bezwaren tegen de wettelijke inrichting.’ Bezwaren van pedagogisch-didactische aard zijn de belangrijkste categorie die niet wordt geacht op de richting betrekking te hebben.

De wetgever zag de vrijstelling primair als een persoonlijke gewetenskwestie. Een beroep op richtingbezwaren is dus niet ongeldig omdat de ouders niet zelf tot een erkende geloofsgemeenschap of levensbeschouwelijke groepering behoren.

Van belang is dat ouders aangeven welke bedenkingen zij hebben tegen elke school in de omgeving. De leerplichtambtenaar moet marginaal kunnen toetsen of er daadwerkelijk overwegende bedenkingen zijn tegen de richting van het onderwijs van alle scholen op redelijke afstand van het adres van jongere.

---

² [https://www.ingrado.nl/assets/uploads/Methodische Aanpak Schoolverzuim \(MAS\) versie april2020.pdf](https://www.ingrado.nl/assets/uploads/Methodische_Aanpak_Schoolverzuim_(MAS)_versie_april2020.pdf)

Holisme en aanverwante nieuwe levensovertuigingen

Bij artikel 5 sub b Lpw gaat het om een levensovertuiging die niet per se gebaseerd hoeft te zijn op een kerk of geloofsgemeenschap. Het Holisme kent geschriften waarin de levensovertuiging is uiteengezet als een richtsnoer voor het leven en de wijze waarop kinderen opgevoed en opgeleid dienen te worden. Onder meer in een uitspraak van de kantonrechter in Amsterdam is bepaald dat de door verdachte aangehaalde 'holistische levensovertuiging' in Nederland voldoende volgelingen kent om in de zin van het begrip 'richting' als voldoende breed verspreid te kunnen gelden. Evenals bij overige richtingen dient wel beoordeeld te worden dat het gaat om bezwaar tegen de richting van de school en niet om bezwaren, die voortkomen uit een andere pedagogische visie, zie bijvoorbeeld: LJN BM9225, Sector kanton Rechtbank Utrecht.

Art 8 lid 2 Lpw1969

In uitspraken van kantonrechters is een aantal malen geoordeeld dat het vereiste van artikel 8 lid 2 Leerplichtwet strijdig zou zijn met artikel 9 EVRM dat tevens de vrijheid omvat om van godsdienst of overtuiging te veranderen. Deze lijn werd echter in hoger beroep bij de gerechtshoven nimmer bevestigd. In een recente uitspraak is nogmaals uitdrukkelijk bepaald dat de inperking op grond van artikel 8 van de Leerplichtwet niet strijdig is met het EVRM, zie Gerechtshof Amsterdam d.d. 21 juni 2010 LJN BN 1448.

In de uitspraak van de Hoge RvdK d.d. 15 februari 2011, LJN BM 6898 wordt dit verweer uitdrukkelijk verworpen.

Beleid OM in zaken waarin een beroep op vrijstelling 5 sub b Lpw aan de orde is.

Het advies van het WBOM (Wetenschappelijk Bureau Openbaar Ministerie) en verschillende recente uitspraken van gerechtshoven hebben duidelijk gemaakt dat er nauwelijks aanknopingspunten zijn onder de huidige wettelijke regeling om misbruik van vrijstellingen van de leerplicht op grond van 5 sub b Lpw tegen te gaan. Een terughoudend vervolgingsbeleid is daarom aangewezen. Enkel indien zonder meer duidelijk is dat er oneigenlijke gronden zijn voor het beroep op vrijstelling zal vervolging aan de orde zijn. Dit zal bijvoorbeeld ouders betreffen die onverbloemd aangeven thuisonderwijs te willen geven.

Een te laat gedaan beroep op vrijstelling waarbij dus niet is voldaan aan artikel 8 Lpw dient wel te worden afgewezen. Opmaken van proces-verbaal en vervolging is dan aan de orde.

In november en december 2016 zijn door verschillende gerechtshoven uitspraken gedaan die de eerder uitgezette lijn van de jurisprudentie in het kader van artikel 5b bevestigen.

Naschrift WBOM bij deze arresten

Als de gemaakte bezwaren specifiek op de richting van de scholen zijn toegespitst kan de rechter eigenlijk niet anders dan de vrijstelling verlenen, anders begeeft hij zich op het gladde ijs van het toetsen hoe serieus een godsdienst/levensovertuiging is. Dat is het systeem dat de wetgever heeft gewenst, maar dat kan wel tot onbevredigende resultaten leiden vanuit het oogpunt van het recht van kinderen op onderwijs. Wanneer een vrijstelling is verleend betekent dat namelijk dat het kind (in elk geval in theorie) verder verstoken kan blijven van onderwijs. Bovendien kan de vrijstellingsregeling misbruikt worden door ouders die zich behendig op obscure levensovertuigingen beroepen om de kinderen thuis onderwijs te kunnen geven: de wet laat momenteel thuisonderwijs niet toe als alternatief voor normaal onderwijs. Inmiddels ligt er een wetsvoorstel 'Onderwijs op andere locatie'. Dit is er mede op gericht thuisonderwijs onder voorwaarden mogelijk te maken.

Nieuwe jurisprudentie van de Hoge Raad

ECLI:NL:HR:2018:1071

- In de zaak ECLI:NL:HR:2018:1071 deed de verdachte een beroep op de vrijstelling bezwaren tegen de verschillende richtingen van scholen op redelijke afstand, gebaseerd op het holisme.
- Ten aanzien van de christelijke, rooms-katholieke, gereformeerde en reformatorische schoolrichtingen werd voornamelijk het fundament van die richtingen in een geschrift als bezwaar gezien.
- Ten aanzien van een neutrale, algemene school werd aangevoerd dat leven en onderwijs met elkaar vermengd moeten zijn en dat daar geen scheiding mag plaatsvinden. In het holisme vormen de spirituele en wereldse kanten van het leven een geheel en daar kan dus geen scheiding in worden gemaakt. Openbare scholen dragen geen holisme uit, omdat zij neutraal zijn. Daarmee wordt wel een scheiding gemaakt en daardoor wordt de dynamische ontwikkeling van de kinderen niet bevorderd.
- De Hoge Raad oordeelde dat deze bezwaren geen bezwaren waren tegen de richting van het onderwijs.
- Het oordeel van de HR was als volgt: Hetgeen door de verdachte in de onderhavige zaak in appel is aangevoerd en hiervoor onder 2.2.2 en 2.2.3 is weergegeven, kan bezwaarlijk worden aangemerkt als aan een welbepaalde godsdienstige overtuiging of levensbeschouwing ontleende, overwegende bedenkingen als bedoeld in art. 5, aanhef en onder b, Lpw. De omstandigheid dat de verdachte zijn bezwaren zelf aanmerkt als een uitvloeisel van zijn holistische levensovertuiging, brengt niet mee dat die bezwaren reeds daarom overwegende bedenkingen opleveren tegen de richting van het onderwijs in zin van de wet.
- In de conclusie van AG Hofstee bij de zaak in 2019 (ECLI:NL:PHR:2019:694) wordt dit arrest uitgebreid besproken. Hij stelt dat er niet alleen getoetst moet worden of er ernstige bedenkingen zijn, maar dat deze ook hun oorsprong moeten vinden in een welbepaalde godsdienst of levensovertuiging. De in die zaak aangevoerde bezwaren kunnen niet als een dergelijk bezwaar worden aangemerkt en daarom heeft de Hoge Raad het beroep van de verdachte verworpen. AG Hofstee merkt dan nog op dat hieruit geconcludeerd kan worden dat er maar beperkt ruimte is voor een geslaagd beroep op de vrijstelling op basis van aan het holisme ontleende bezwaren.

ECLI:NL:HR:2019:1925

- Vervolgens is er het arrest van de Hoge Raad in 2019 (ECLI:NL:HR:2019:1925). Het ging daar om een beroep op vrijstelling vanwege het objectivisme.
- De verdediging heeft daar betoogd dat de kinderen volgens het objectivisme dienen te worden opgevoed en onderwezen. Dat kan niet alleen buiten schooltijd, maar de levensbeschouwing dient de hele dag aanwezig te zijn. Als de kinderen op school iets anders leren, moet dat na schooltijd weer worden afgeleerd. Dat scheidt verwarring en brengt een scheiding teweeg. Het objectivisme kan alleen worden bijgebracht door een volwassen begeleider. De omgang en de vakken zijn heel anders als deze zijn doordrenkt van het objectivisme.
- Oordeel HR (r.o. 2.4.2 en 2.4.3): Het moet gaan om ernstige gemoedsbezwaren die berusten op een welbepaalde godsdienstige overtuiging of levensbeschouwing. Hiervan is geen sprake indien het betreffende samenstel van opvattingen zich onvoldoende nauwkeurig laat bepalen of het daarin ontbreekt aan een voldoende mate van ernst of samenhang. Er is ook geen sprake van indien weliswaar vanuit een godsdienstige overtuiging of levensbeschouwing bezwaren worden aangevoerd, maar die bezwaren in onvoldoende mate verband houden met onderwijs aan kinderen zoals een school dat kan bieden. Voor het aannemen van overwegende bedenkingen moet sprake zijn van voldoende concrete en voldoende zwaarwegende bezwaren die verband houden met onderwijs zoals hiervoor bedoeld.
- R.o. 2.5.1: Nog daargelaten of het Hof op grond van één en ander heeft kunnen oordelen dat deze objectivistische benadering een welbepaalde godsdienstige overtuiging of levensbeschouwing betreft, zijn de door het Hof in aanmerking genomen feiten en omstandigheden in elk geval ontoereikend om te kunnen aannemen dat sprake is van voldoende concrete en voldoende zwaarwegende bezwaren die verband houden met onderwijs zoals een school dat kan bieden, zoals hiervoor onder 2.4.3 bedoeld.

ECLI:NL:HR:2020:1157

- In deze zaak had het Gerechtshof de verdachte vrijgesproken die bezwaren had, gegrond op het (spiritueel) holisme. Het hof oordeelde dat deze bezwaren overwegende bedenkingen waren als bedoeld in de zin van art. 5 onder b Leerplichtwet, die bovendien voldoende concreet en duidelijk naar voren waren gebracht.

- De concrete bezwaren in deze zaak laten zich als volgt samenvatten: het begrip eenheid (van verstand, ziel, ratio, emotie, lichaam en geest) staat centraal in het holisme. Aanvaarding van het gezag van dogmatische religies staat in de weg aan de levenshouding die gepaard gaat met het holisme. Hetzelfde geldt voor een openbare school (met levensbeschouwelijke neutraliteit). Indien op school slechts het verstand wordt gevoed, ontstaat er afgescheidenheid en een onhanteerbare kloof tussen de levensovertuiging in het gezin en de normen en waarden op school.
- Oordeel HR (r.o. 2.5): Het oordeel van het hof dat de bezwaren van de verdachte zijn aan te merken als overwegende bedenkingen in de zin van artikel 5 Lpw is, in het licht van hetgeen hiervoor onder 2.4 is overwogen, niet toereikend gemotiveerd. Als de voor zijn oordeel relevante feiten en omstandigheden heeft het hof in de kern slechts in aanmerking genomen dat de verdachte heeft aangevoerd dat het begrip 'eenheid' in het holisme centraal staat, dat de daarbij behorende levenshouding wordt gekenmerkt door onbevangenheid ten aanzien van de telkens nieuwe wijze waarop die eenheid zich kan manifesteren en de daarmee gepaard gaande persoonlijke groei, dat aanvaarding van het gezag van al dan niet dogmatische religies en levensbeschouwelijke neutraliteit daaraan in de weg staat en dat, indien op school slechts het verstand wordt gevoed en de ziel wordt genegeerd, een afgescheidenheid en een onhanteerbare kloof tussen de levensovertuiging in het gezin en de normen en waarden op school ontstaat. Deze door het hof in aanmerking genomen feiten en omstandigheden zijn, gelet op de hiervoor onder 2.4.4 genoemde voorwaarden, ontoereikend om te kunnen aannemen dat sprake is van overwegende bedenkingen in de zin van artikel 5 aanhef en onder b Lpw.

Voor meer toelichting kan ook nog gekeken worden in de verschillende conclusies van AG's.

ECLI:NL:PHR:2018:215 (behorend bij ECLI:NL:HR:2018:1071)

ECLI:NL:PHR:2019:694 (behorend bij ECLI:NL:HR:2019:1925)

ECLI:NL:PHR:2020:219 (behorend bij ECLI:NL:HR:2020:1157)

Conclusie parket Oost-Brabant

- De opmerkingen in de MAS zijn achterhaald. De Hoge Raad lijkt 'om' te zijn en zelden de uitzondering te honoreren. Derhalve moet worden aangesloten bij die recente jurisprudentie, in plaats van bij oude jurisprudentie.
- Er mag dus wel kritisch gekeken worden naar dergelijke kennisgevingen van ouders. Het gevoel dat nu onder leerplichtambtenaren leeft is dat met het insturen van de kennisgeving, de vrijstelling van rechtswege ontstaat. Er mag niet getreden worden in de beoordeling van de bezwaren. Dat is onjuist, gelet op de nieuwste jurisprudentie.

Zo blijkt bijv. uit de verschillende rechtsoverwegingen van de Hoge Raad (ECLI:NL:HR:2020:1157):

2.4.1

Vooropgesteld moet worden dat indien een beroep is gedaan op de vrijstellingsgrond als bedoeld in artikel 5 aanhef en onder b Lpw, de rechter dient te onderzoeken of het bezwaar de richting van het onderwijs betreft. Onder overwegend bezwaar tegen de richting van het onderwijs als bedoeld in artikel 5 aanhef en onder b Lpw is niet begrepen bezwaar tegen de soort van het onderwijs, tegen de leerplicht als zodanig of tegen de wettelijke inrichting van het onderwijs.

2.4.2

Onder het begrip richting als bedoeld in artikel 5, aanhef en onder b, Lpw wordt verstaan: een fundamentele oriëntatie, ontleend aan een welbepaalde godsdienstige overtuiging of levensbeschouwing. Van overwegende bedenkingen in de zin van artikel 5 aanhef en onder b Lpw is derhalve eerst sprake in geval van ernstige gemoedsbezwaren die berusten op een welbepaalde godsdienstige overtuiging of levensbeschouwing. Van zodanige ernstige gemoedsbezwaren die berusten op een welbepaalde godsdienstige overtuiging of levensbeschouwing is onder meer geen sprake indien het betreffende samenstel van opvattingen zich onvoldoende nauwkeurig laat bepalen of het daarin ontbreekt aan een voldoende mate van ernst of samenhang.

2.4.3

Van overwegende bedenkingen in de zin van artikel 5 aanhef en onder b Lpw is voorts geen sprake indien weliswaar vanuit een godsdienstige overtuiging of levensbeschouwing bezwaren worden aangevoerd, maar die bezwaren in onvoldoende mate verband houden met onderwijs aan kinderen zoals een school dat kan bieden. Voor het aannemen van overwegende bedenkingen moet sprake zijn van voldoende concrete en voldoende zwaarwegende bezwaren die verband houden met onderwijs zoals hiervoor bedoeld.

2.4.4

Van overwegende bedenkingen in de zin van artikel 5 aanhef en onder b Lpw kan daarom alleen sprake zijn indien de overwegende bedenkingen die worden aangevoerd, i) verband houden met ernstige gemoedsbezwaren van de in artikel 2 lid 1 Lpw bedoelde persoon die berusten op een welbepaalde godsdienstige overtuiging of levensbeschouwing, ii) betrekking hebben op de richting en derhalve de fundamentele oriëntatie, ontleend aan een welbepaalde godsdienstige overtuiging of levensbeschouwing, van - kort gezegd - het in artikel 5 aanhef en onder b Lpw bedoelde onderwijs en iii) voldoende concrete en voldoende zwaarwegende bezwaren betreffen die verband houden met onderwijs zoals een school dat kan bieden.

2.4.5

Indien de rechter oordeelt dat niet aan één van de hiervoor genoemde vereisten wordt voldaan, kan hij reeds op die grond het beroep op de vrijstellingsgrond als bedoeld in artikel 5 aanhef en onder b Lpw afwijzen, zonder dat hij hoeft te onderzoeken of voldaan is aan de overige vereisten. (Vgl. HR 17 december 2019, ECLI:NL:HR:2019:1925.)

- Er moet vaker overleg gezocht worden tussen leerplichtambtenaren en het OM in dergelijke casus. Wellicht moet worden ingevoerd dat iedere kennisgeving die in een dergelijke zaak binnenkomt bij de gemeente, aan het OM wordt voorgelegd.
- Het OM dient deze zaken voortvarend op te pakken om te waarborgen dat deze uitzondering een uitzondering blijft.
- Wij hebben tot dusver twee families vervolgd voor absoluut verzuim in verband met een in onze ogen onvoldoende gemotiveerde aanvraag ex art. 5 sub b Leerplichtwet. Twee keer heeft de kantonrechter ons gevolgd. De uitspraken zijn bijgevoegd (in beide zaken is hoger beroep ingesteld).